

Абашнік В.О.

**СПІВРОБІТНИЦТВО ЯК НАЙБІЛЬШ ЕФЕКТИВНА ФОРМА СПІЛКУВАННЯ
(З ЖИТТЯ НАШИХ ПАРТНЕРІВ – КАФЕДР ЮНЕСКО)**

Протягом 2008-го року кафедра ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування» Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка встановила зв'язки та скоординувала плани майбутнього наукового співробітництва з Німецьким відділенням «Права людини та культури» європейської кафедри ЮНЕСКО з філософії у Парижі (Deutsche Abteilung «Menschenrechte und Kulturen» des europaeischen UNESCO-Lehrstuhls fuer Philosophie, Paris), котре у 2003р. було засноване при Бременському університеті (ФРН).

Керівником Німецького відділення «Права людини та культури» європейської кафедри ЮНЕСКО з філософії є відомий німецький вчений Ганс-Йорг Зандкюлер (Hans Joerg Sandkuehler). Після навчання в університетах Іннсбрука (Австрія), Мюнстера (ФРН) та Сорбонни (Париж, Франція) з 1960 по 1965рр., він захистив дві дисертації – з політичної філософії у Мюнстерському університеті (1967р.) та з теорії пізнання й герменевтики у Гіссенському університеті (1970р.). Починаючи з 1971 р. доктор філософії Г.-Й. Зандкюлер керував «Центром з філософії та основ науки» в університеті Гіссена, а з 1974р. по теперішній час він є професором філософії Бременського університету. З 2003р. професор Г.-Й. Зандкюлер очолює Німецьке відділення «Культури знання, транскультурність, права людини» європейської кафедри філософії ЮНЕСКО у Бремені. За цей час його запрошували викладати філософські дисципліни до різних університетів світу, зокрема у 1990р. до Туринського університету (Італія), а у 2001р. до знаменитої Сорбонни (Франція). Крім цього, професор Г.-Й. Зандкюлер мав запрошення з численними гостьовими доповідями до університетів багатьох країн Європи, а також до Бразилії, Японії, Південної Кореї, Сальвадору, Тунісу, США. Крім цього, він є членом різних наукових товариств та організацій, зокрема з 1997р. – членом кураторії «Інституту демократії та прав людини» університету Кванг'ю (Південна Корея). Професор Г.-Й. Зандкюлер має біля 300 публікацій, серед яких авторитетний «Підручник німецького ідеалізму» (2005р.), чотирьохтомна «Європейська енциклопедія філософії та наук» (1990р.), фундаментальна «Енциклопедія філософії» (1999р.) у двох томах, котра була передрукована у 2004р., а зараз готується нове, розширене видання цієї праці. Численні праці професора Г.-Й. Зандкюлера перекладено на 13 мов світу, зокрема й на російську, наприклад: «Действительность знания. Историческое введение в эпистемологию и теорию познания» (Москва: Институт философии РАН, 1996р.).

У липні 2008р. професор Г.-Й. Зандкюлер направив офіційний лист з намірами про наукове співробітництво на ім'я Ректора Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка, академіка Д.І. Мазоренка та завідувача кафедри ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування» професора С.О. Заветного. У цьому листі доктор філософії Г.-Й. Зандкюлер повідомляв про основні напрямки роботи очолюваного ним Німецького відділення «Права людини та культури» європейської кафедри ЮНЕСКО з філософії, зокрема про тісне співробітництво з університетами арабського світу (Туніс), та про традиційний цикл бременських «Лекцій ЮНЕСКО», в рамках яких студентам різних дисциплін пропонуються тематичні програми навчання та публічні доповіді про державу, право, основи демократії та права людини. Також професор Г.-Й. Зандкюлер наголосив на великій зацікавленості німецької сторони розпочати наукове співробітництво з кафедрою ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування» та ХНТУСГ ім. Петра

Василенка. Першим кроком цього співробітництва стала участь професора кафедри ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування» Абашика В.О. у черговій міжнародній конференції, яка щорічно восени проходить у рамках «Міжнародного світового дня ЮНЕСКО з філософії» у Бремені.

Названа конференція пройшла 28-го та 29-го листопада 2008р. у відкритому режимі (тобто, для всіх бажаючих) у Великому залі історичного «Дому Шюттінг» (Haus Schuetting) Торгової Палати Федеральної землі та вільного міста Бремена. Вона була організована Німецьким відділенням «Права людини та культури» європейської кафедри ЮНЕСКО з філософії за підтримки декількох інших інституцій, зокрема – Німецької Комісії ЮНЕСКО у Бонні (Deutsche UNESCO-Kommission, Bonn), Бременського університету (Universitaet Bremen) та двох підрозділів цього університету – Інституту філософії (Institut fuer Philosophie) та Інституту Міжкультурних та Міжнародних Студій (Institut fuer Interkulturelle und Internationale Studien). Темою цьогорічної конференції, котра була присвячена 60-річчю проголошення прав людини, було обрано – «Права людини – мислити на майбутнє».

Першого дня, 28-го листопада 2008р., перед учасниками конференції з привітальним словом виступив організатор цього наукового симпозиуму, професор Ганс-Йорг Зандкюлер, який зокрема нагадав, що у світі всього існує 11 філософських кафедр ЮНЕСКО, та, що ЮНЕСКО з початку свого заснування не проводить ніяких міжнародних світових днів з інших дисциплін, а лише – «Міжнародний світовий день ЮНЕСКО з філософії». Доповідач особливо наголосив на актуальності тем останніх конференцій в рамках таких Міжнародних світових днів ЮНЕСКО – «Люди, раби, права» (2004р.), «Навіщо філософія?» (2005р.), «Гідність людини як фундамент основних прав та прав людини» (2006р.), «Філософія під час націонал-соціалізму» (2007р.). Також професор Г.-Й. Зандкюлер підкреслив, що цьогорічна конференція – «не просто нагадування про права людини, а дискусія про сьогоденне положення прав людей, оскільки багато людей у світі навіть не знають про свої права». У другому привітальному слові ректор Бременського університету, професор Вільфрід Мюллер (Wilfried Mueller) наголосив на актуальності теми прав людини у світі, навівши численні приклади порушення прав людини сьогодні, зокрема у Тибеті та на американській військовій базі Гуантанамо на Кубі. Також ректор розповів про плани заснування «Центру з прав людини» при Бременському університеті, які із-за фінансових труднощів, викликаних світовою економічною кризою, перенесено на майбутнє. На завершення вступної частини конференції професор Г.-Й. Зандкюлер зачитав привітального листа до учасників Бременської конференції від керівництва Німецької Комісії ЮНЕСКО у Бонні.

У вступі до першої доповіді конференції на тему «Від ідеї прав людини до права на права людини» професор Г.-Й. Зандкюлер нагадав відомі слова французького просвітника 18-го століття Ж.-Ж. Руссо, що людина народжується вільною, однак протягом життя перебуває у ланцюгах. Крім цього, доповідач зупинився на трагічній історії порушень прав людини у 20-му столітті, особливо в епоху фашизму, націонал-соціалізму та сталінізму. В історичній частині доповіді було також наголошено на важливості філософсько-правових творів німецьких класиків Й.Г. Фіхте, Г.В.Ф. Гегеля та інших мислителів для розвитку ідеї прав людини. Серед важливих актуальних проектів щодо прав людини професор Г.-Й. Зандкюлер наголосив на сумісній програмі німецького та французького відділень ЮНЕСКО для країн Африки, які зараз перебувають у важких умовах міжнаціональних та етнічних конфліктів. У дискусії після цієї доповіді наголошувалось, що зараз деякі країни (Росія, Китай) дуже чутливо реагують на звинувачення у порушенні прав людини (Чечня, Тибет), що свідчить про те, що сьогодні навіть такі могутні держави вже не можуть просто відкидати такі

звинувачення, або «віднікуватися» від них, а змушені пояснювати та обґрунтовувати свою позицію.

Друга доповідь професора Інституту філософії Бременського університету Штефана Гозепата (Stefan Gosepath) була присвячена темі «Смисл прав людини після 1948р.», тобто після проголошення декларації ЮНЕСКО про права людини від 10 грудня 1948р.. Спочатку доповідач зупинився на питанні прав людини в сучасну епоху «глобального транскультурного та транснаціонального порядку», коли досягнення новітньої історії щодо прав людини необхідно підтверджувати повсякденно. При цьому професор Ш. Гозепат нагадав про розподіл всіх прав людини на: 1) моральні права, тобто для всіх людей, та 2) легальні або позитивні права, тобто для громадян певної держави, котра обмежує, але одночасно й гарантує права своїх громадян. На думку доповідача, з одного боку, оскільки моральні права людини не інституціоналізовано, тобто не перетворено в легальні, то їх дуже важко повсякденно та скрізь гарантувати. Однак, з іншого боку, тут є й інша небезпека – спроба держави перетворити моральні права або «права людини» в легальні права, тобто в «права громадянина», що може призвести до нехтування як моральних, так і громадянських прав людини. Адже історія засвідчує, що саме держава, яка повинна гарантувати права громадянина, часто порушувала ці права, наприклад, держава епохи націонал-соціалізму в Німеччині, сталінізму в СРСР тощо. Під час дискусії після цієї доповіді професор Ш. Гозепат виступив з критикою позиції американського філософа Річарда Рорті, котрий скептично ставився до абсолютизації прав людини або «фундаменталізму прав людини», буцімто націленого проти природи людини.

Наступний доповідач, емеритований професор, доктор юриспруденції Дітер Зенгхаз (Dieter Senghaas), котрий до виходу на пенсію у 2005р. очолював кафедру міжнародного права Бременського університету, виголосив доповідь на тему «Переломні лінії культури та майбутнє прав людини». Цей авторитетний доповідач, котрий займається фундаментальними дослідженнями щодо насильства у світі та має багато міжнародних нагород, нагадав у вступі, що навіть відомі мислителі та письменники припускалися помилок у питанні свобод та прав людини, навітьши в якості прикладу вислів Томаса Манна у 1930р., тобто за три роки до приходу Гітлера до влади в Німеччині, що буцімто демократія не притаманна німцям та німецькій державі. Подібні висловлювання все частіше лунають в сьогоденних Росії, Китаї та інших державах. У доповіді професор Д. Зенгхаз також нагадав, що в сьогоденній Німеччині активно дискутується та вивчається проблема злочинів нацистського режиму в 1930-1940-х рр., зокрема злочинів проти прав та свобод людини. Натомість, на думку доповідача, у інших державах подібні злочини ще не стали предметом загального обговорення та наукових досліджень, а в окремих випадках вони навіть замовчуються та приховуються (Японія, Росія). Щодо майбутнього прав людини у світі професор Д. Зенгхаз спрогнозував розвиток подій в різних регіонах світу й застеріг щодо можливості громадянської війни у Єгипті після епохи правління нинішнього президента Мубарака, котрий «не дотримується елементарного консенсусу національностей та прав людини в цій країні».

Запрошений доповідач, професор Мартін Боровські (Martin Borowski) з Бірмінгему (Великобританія) присвятив свою доповідь темі «Прав людини у контексті взаємовідносин між громадянами», тобто проблемі гарантування прав громадян не лише у рамках відносин громадян з державою, але й громадян між собою. Зокрема доповідач вказав на парадоксальну ситуацію, коли держава, з одного боку, є природнім ворогом прав людини, а з іншого – гарантія прав людини залежить від тієї ж самої держави. Крім цього, М. Боровські наголосив на проблемі дотримання та гарантування прав людини в країнах з сильним домінуванням різних релігійних традицій, особливо

ісламу, де традиційно відсутнє розуміння поняття рівності осіб – а саме звідси виникають труднощі з рівністю прав або рівноправ'ям людей та правами людини в цілому. Конкретні приклади та окремі ситуації за темою доповіді було обговорено у рамках широкої дискусії.

Доктор філософії Андреас Фішер-Лескано (Andreas Fischer-Lescano) з Інституту філософії Бременського університету присвятив свою доповідь темі «Права людини та примусове право у світовому співтоваристві». На історичних та актуальних прикладах доповідач продемонстрував основні принципи функціонування примусового права у конфліктних ситуаціях. У дискусії після цієї доповіді професор Г.-Й. Зандкюлер підкреслив, що останнім часом європейські держави часто стають заручниками безвідповідальної міжнародної політики США, котра нерідко призводить до порушень прав людини (зокрема, війна в Іраку). Також він наголосив на загрозливих тенденціях політичного розвитку на Близькому Сході, в т.ч. у складних відносинах між Ізраїлем та арабськими державами. Як відомо, внаслідок злочинів фашистського режиму у Другій світовій війні, основні політичні партії ФРН після 1945р. у більшості конфліктних ситуацій підтримували та підтримують політику держави Ізраїль, що не виключає критику окремих ізраїльських військових операцій в Лівані. Секторі Газа та Палестині.

Професор Інституту філософії Бременського університету Георг Мор (Georg Mohr) виголосив доповідь на риторичну тему «Чи визначені права людини певною картиною (розумінням) людини?». Доповідач вказав на історичний аспект цього питання та на відповідну позицію відомого німецького класика Й.Г. Фіхте (1762-1814pp.) у його творах «Основа природного права за принципами науковчення» (1796р.) та «Правовчення» (1812р.). Крім цього професор Г. Мор навів свої аргументи щодо визначення прав людини незалежно від певного розуміння людини в різних культурних, релігійних та правових традиціях взагалі. У дискусії після цієї доповіді професор кафедри ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування» Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка Володимир Абашнік підкреслив, що, з одного боку Фіхте наголошував, що акт визнання прав іншої людини є симетричним, тобто: я визнаю права іншого, якщо він визнає мої права. Тобто, якщо хтось порушує моє право, то він втрачає також своє право. З іншого боку Фіхте стверджував, що в правовій державі – якщо хтось порушує право іншого, то це ще не надає права останньому порушувати право першого. У цьому випадку перша людина, тобто – яка порушує право іншої людини, лише лишається права на захист з боку держави.

Перший день цієї конференції в рамках «Міжнародного світового дня ЮНЕСКО з філософії» завершила двохгодинна загальна дискусія на тему «Права людини на практиці». Під час цієї дискусії виступили як учасники конференції, так і гості, в т.ч. жителі Бремена та інших німецьких міст, котрі запропонували до обговорення багато актуальних прикладів щодо дискусійної теми. Зокрема, одна пані із запрошених гостей конференції навела приклад, коли нещодавно голова місцевої протестантської громади заборонив процедуру вінчання жінкою-пастором у одній із церков Бремену й послався при цьому на Біблію. У цій забороні гостя конференції вбачала «прояв релігійного фундаменталізму в сучасній Німеччині, тобто в країні, де дуже шануються демократія та права людини». На її запитання щодо можливого врегулювання такого конфлікту один з присутніх правознавців підкреслив, що право церкви не є правом держави, тому «у даному випадку держава не може вмішуватися в церковні справи – якщо люди вирішили підпорядкувати свої дії церковній традиції, то це є їхнім вільним вибором з усіма наслідками».

У суботу 29-го листопада 2008р. пройшов другий день конференції. Спочатку відома філософ та правознавець Веронік Цанетті (Véronique Zanetti) з Білефельдського

університету (ФРН) виголосила свою доповідь на тему «Від права на самооборону до права на допомогу. Як саме обґрунтовується право на гуманітарну інтервенцію?». Доповідачка зупинилася на юридичному та гуманітарному аспектах втручання у міжнаціональні конфлікти, під час яких порушуються права людини. Після цієї доповіді учасники конференції зокрема бурхливо обговорювали ситуацію, коли під час останнього Косівського конфлікту в колишній Югославії замість легальних прав на передній план виступили моральні права людини. В результаті цього Косівський конфлікт вирішувався не стільки юридичним шляхом в ООН, а скільки – на різних конференціях з прав людини, або так званого «гуманітарного права». Також під час дискусії після цієї доповіді було згадане питання про інші гуманітарні втручання у різні конфлікти, зокрема й недавній військовий конфлікт між Грузією та Росією у серпні 2008р.

Наступна доповідь Нормана Вайса (Norman Weiss) з Потсдамського університету (ФРН) була присвячена темі «Виклики стосовно міжнародного захисту прав людини у 21-му столітті». Ця доповідь також викликала бурхливу дискусію серед учасників та гостей Бременської конференції. Зокрема, професор Дітер Зенгхаз звернув увагу на те, що «рішення ООН часто є поєднанням егоїстичних інтересів впливових держав, які не завжди зацікавлені в прийнятті систематичних рішень». Саме тому такі рішення є часто егоїстичними, хоча й легальними. В якості прикладів, було названо рішення ООН по Югославії, що спричинили військові дії у 1999р. Іншим прикладом була ситуація, коли для зупинення переходу кризи з Югославії на сусідню Македонію до останньої держави рішенням ООН було введено миротворчі війська. Однак, через декілька років Китай відмовився продовжити дію цього рішення, скориставшись правом «вето», оскільки Македонія на той час підписала договір про співробітництво з Тайванем, котрий Китай розглядає як свою провінцію. На завершення цієї дискусії бувший професор міжнародного права Д. Зенгхаз наголосив, що «на жаль, правом «вето» в ООН сьогодні володіють або саме найменш демократичні держави (Китай, Росія), або ті, які використовують його в своїх політичних та військових цілях (США)».

На останок відбулася завершальна дискусія з загальної теми всієї конференції «Права людини – мислити на майбутнє», в якій прийняли участь всі учасники та гості Бременської конференції. З заключним словом виступив організатор цієї конференції професор Ганс-Йорг Зандкюлер, який ще раз наголосив на важливості повсякденного пропагування та відстоювання прав людини. Матеріали цієї конференції заплановано опублікувати у 2009 році у німецькому юридичному видавництві «Номос» (Баден-Баден). До речі, вже стало традицією, коли за результатами щорічних Бременських конференцій в рамках «Міжнародного світового дня ЮНЕСКО з філософії» публікуються збірники за редакцією професора Г.-Й. Зандкюлера, серед яких були зокрема: «Навіщо філософія?» (2006р.), «Гідність людини. Філософські, богословські та юридичні аналізи» (2007р.), «Філософія під час націонал-соціалізму» (2008р.).

Активну участь в дискусіях Бременської конференції прийняв також професор кафедри ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування» Володимир Абашнік (Харків). Крім цього, він дав відповіді на численні запитання учасників та гостей конференції щодо актуального стану прав людини в Україні та Харківському регіоні, вказавши зокрема на діяльність різних державних та суспільних організацій, зокрема «Харківської правозахисної групи» під керівництвом Євгена Захарова. Також В.О. Абашнік у своєму виступі коротко розповів про основні напрямки наукової та викладацької діяльності кафедри ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування» й організаційну структуру та інші аспекти наукової й педагогічної діяльності Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка.

Слід вказати також, що Абашнік В.О. провів бесіду та консультації з керівником Німецького відділення «Права людини та культури» європейської кафедри ЮНЕСКО з філософії професором Г.-Й. Зандкюлером щодо можливих напрямків майбутнього співробітництва та передав відповідного офіційного листа від Ректора ХНТУСГ ім. Петра Василенка, академіка Д.І. Мазоренка та завідувача кафедри ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування» професора С.О. Заветного. Під час цієї бесіди професор Г.-Й. Зандкюлер повідомив, що серед запланованих наукових конференцій на цей рік – 10-й спільний колоквіум кафедр ЮНЕСКО з філософії у Тунісі та Парижі та Німецького відділення «Культури знання, транскультурність, права людини» європейської кафедри ЮНЕСКО (Париж) на тему «Справедливість, право та транскультурна перспектива». Цей колоквіум пройшов з 3 по 6 червня 2009р. у Бремені. Серед тем дев'яти попередніх таких спільних колоквіумів, котрі по черзі проходили в Тунісі, Бремені та Парижі, та результати яких вже оприлюднені у збірках, були зокрема: «Перспективи транскультурності» (2004р.), «Демократія та ризики для держави» (2005р.), «Індивід та суспільство» (2006р.), «Людська гідність та взаємна повага – транскультурна перспектива» (2007р.), «Образи людяності» (2008р.).

В рамках запланованого наукового співробітництва між Німецьким відділенням «Права людини та культури» європейської кафедри ЮНЕСКО з філософії (Бремен) та кафедрою ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування» Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка у цьому збірнику публікується переклад останньої роботи бременського професора Г.-Й. Зандкюлера. Крім цього зараз готується та обговорюється широка програма подальшого наукового співробітництва, що буде включати тематичні комплекси та конференції з різних тем, зокрема з прав та гідності людини, міжнародного права та основних прав людини, людського спілкування в цілому. Результати майбутніх спільних конференцій планується публікувати в книжкових серіях кафедри ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування» та Німецького відділення «Права людини та культури» європейської кафедри ЮНЕСКО з філософії (Бремен).